

## "Alltid positivt med kondomer", om du frågar Olle



Foto: Daniel Json/Kanal 5

– Man kan ju aldrig veta andras sexuella status, säger Olle Waller, sexualupplysare och tv-kändis.

SID 8

# HIV & AIDS

HITTILLS HAR  
15 MILJONER  
BARN FÖRLORAT  
MINST EN  
FÖRÄLDER I  
AIDS.

En bilaga inför Världsaidsdagen den 1 december 2007 om hiv och aids i Sverige och världen.



Foto: Unicef

Författaren och Unicef-ambassadören Liza Marklund, So Hoeung och hennes son Vanna, 6 år, i Kambodja under inspelningen av tv-dokumentären om hiv och aids. Både So Hoeung och Vanna är hiv-positiva. Pappan i familjen dog i aids för fem år sedan. Han smittade mamman, och smittan överfördes till Vanna via förlossning eller amning.

## Liza Marklund:

**"Om vi verkligen vill, kan vi stoppa hiv"** SID 2

**Drabbad, men inte dödsdömd** – Inger Forsgren om livet med aids. SID 4. **Indiens barfotajurister** gör skillnad. SID 8. **Aids gjorde dem föräldralösa** – 15 miljoner barn är förlorarna. SID 8–9. **Sverige på plats i världen** – Sida stödjer kampen över hela världen. SID 6–7. **Lättare för ungdomar att testa sig.** SID 5.

**NELSON  
MANDELA:**

"... Aids är inte längre bara en sjukdom, det är en fråga om mänskliga rättigheter." Nelson Mandela, statsman vars son dog i aids.



Foto: Daniel Berhulak/Scampix

## Hiv-epidemin kräver att vi tar vårt ansvar



**Aids är en av mänsklighetens** mest akuta kriser och ett av de största utvecklingshindren på lång sikt. Även i Sverige har förekomsten av hiv-infektioner ökat under 2000-talet, vilket kräver fortsatta åtgärder. I världen smittas en helt vanlig dag 6800 kvinnor, män och barn av hiv-viruset och 5 700 dör av aids. Om tre år beräknas 25 miljoner barn vara föräldralösa på grund av sjukdomen. Det ställer krav på oss att göra allt vi kan.

**För att nå framsteg är det** helt avgörande att det internationella samarbetet fungerar väl såväl inom Norden och Östersjöregionen som inom EU och i ett bredare internationellt perspektiv. Samtidigt måste vi säkerställa att insatser för att förebygga och behandla sjukdomen i vårt eget land ger resultat. Utan ett brett perspektiv där många olika aktörer är engagerade kan hiv inte bekämpas. Ett viktigt internationellt samarbetsområde är utvecklandet av hiv-vaccin. Vi måste intensifiera ansträngningarna för att få fram ett effektivt hiv-vaccin som på sikt kan stoppa hiv-pandemin.

**Sjukdomen är en av århundradets** mest angelägna folkhälsoutmaningar, och kräver starkt koordinering av hiv- och aids-forskning. Under 2008 kommer regeringen därför att fatta beslut om en övergripande policy för Sveriges internationella agerande på hiv- och aids-området, inriktat bland annat på förebyggande insatser, jämställdhet, unga människor, strategisk forskning och regionalt samarbete. Regeringen betonar att satsningen på förebyggande arbete måste ske tillsammans med stöd till vård och behandling. Det internationella engagemanget ska också kopplas till vad vi gör här hemma.

**Insatser för att förebygga** hiv och aids integreras på den lokala och regionala nivån. Medel för detta avsätts genom en årlig överenskommelse med Sveriges kommuner och landsting. I år riktas insatser bland annat till asylsökande, testning, rådgivning och ökat stöd till familjer med hiv-smittade samt mot diskriminering och stigmatisering.

**Epidemier och farsoter** har alltid drabbat människor. Rädsla och stigmatisering av smittade och sjuka följer i epidemiernas spår. Men historien har också visat att epidemier och farsoter kan bekämpas, kontrolleras och ibland helt utplånas. Om alla tar sitt ansvar.



MARIA LARSSON  
Äldre- och folkhälsominister



GUNILLA CARLSSON  
Bistandsminister

En annonsbilaga producerad av

**INPRESS** ©

Intelligent kommunikation sedan 1984.

InPress, grundat av Conny Unéus, är ett tidningsföretag som producerar bilagor i rikspress. Projektledare: Lars-Fredrik Olavesen · Redaktör: Maija Pekkanen Grafisk form: Sara Norkvist · Repro: InPress · Tryck: DNEX För information om InPress-bilagor, kontakta Lars-Fredrik Olavesen, 018-68 30 27.



# Vi kan stoppa

Liza Marklund:

**– Hiv-smittan sprids på grund av fattigdom, okunskap och övergrepp. Det är inte vårt fel att det har blivit så här, men vi har ett ansvar att göra något åt saken eftersom vi har resurserna. Och vi kan stoppa spridningen, säger Liza Marklund, författare och engagerad Unicef-ambassadör.**

**L**iza Marklunds uppgift som Unicef-ambassadör är att informera; att göra tv-dokumentärer, skriva artiklar om hiv- och aids-drabbade barn, och förhoppningsvis få fler att ge sitt bidrag till att hejda smittan. Under sina resor har hon bland annat sett barn i Afrika vars föräldrar har dött av aids, barn i Kambodja som föddes med smittan och nu håller på att dö, och gatubarn som bor i avloppen i Ryssland.

– Jag har aldrig sett så utsatta barn som i S:t Petersburg. Unga pojkar som kommer upp i tonåren och utvecklar aids blir oerhört sjuka, och de lämnas att dö på gatan. Det är ett fruktansvärt hårt samhälle där man lämnar stora delar av befolkningen åt sitt öde, säger hon.

Enligt Liza struntar de ryska myndigheterna helt i sjukdomen och problemet. Okunskapen om hiv och aids är stor, vilket beror på att det knappt fanns någon hiv bakom järnridån.

– När vi i väst hade stora upplysningskampanjer på 80-talet, pratade man inte om detta i Ryssland. Landet var som ett stort fängelse.

Det har blivit allt vanligare att man i stället för att missbruka vodka injicerar hemmakokt heroin. Missbruket uppstod med de återvändande soldaterna från kriget i Afghanistan, men i dag är det gatubarnen som injicerar och delar sprutor, och på så sätt blir smittade.

### Fattigdom, okunskap och övergrepp

I Afrika och Kambodja ser problematiken kring hiv-spridningen annorlunda ut. I grunden är det tre saker som orsakar problemen: fattigdom, okunskap och övergrepp.

– Det absolut största problemet är att kvinnor inte

har rätt till sin egen sexualitet. I Kambodja finns en lag som säger att en kvinna inte få neka mannen sex – och män har rätt att även ha "girlfriends".

Myndigheterna i landet vill ändå göra något åt problemet, och frivillighjälp kommer från oväntat håll. Liza Marklund berättar om munkarna i Kambodja som gör ett fantastiskt jobb.

– De åker runt på små moppar och informerar lokalbefolkningen om hiv och aids. Folk är ju rädda för sådant som de inte vet något om.

### Kvinnors rättigheter är nyckeln

I många av Afrikas länder råder samma kvinnosyn som i Kambodja. I Malawi finns inte ens ord för övergrepp eller våldtäkt.

– För att bara ta några exempel: en kvinna måste ligga med busschauffören för att få åka buss, och flickor måste ligga med läraren för att få gå i skolan. Kvinnors rättigheter är nyckeln, och därför är det oerhört viktigt att utbilda både kvinnor och män.

Hiv- och aids-problematiken har nu kommit till nästa led; både i Afrika och Kambodja är det barnen som smittas mest. I Ryssland finns det hela sjukhus med hiv-smittade barn.

– Men om mamman får bromsmedicin under graviditeten kan man rädda barnet. I 99 fall av 100 kan man förhindra att det blir smittat. Barnet kommer att leva och kan få egna, friska barn som vuxen. Här kan man alltså göra en jätteinsats.

### Som tsunamin fast varje vecka

Liza Marklund berättar om många positiva exempel. I Uganda kunde man till exempel hejda spridningen när man gick ut stenhårt med information. I Malawi finns Childrens corner. Där får barnen



### Liza Marklunds tre önskningar:

- Att alla kvinnor fick rätt att styra över sin egen sexualitet.
- Att världens resurser omfördelades så de fattiga fick möjlighet till utbildning.
- Att bromsmediciner skulle bli tillgängliga för alla.

### En annonsbilaga från:



www.sida.se  
Frågor om innehållet besvaras av  
Lena Ekroth, 08-698 50 00  
info@sida.se

- Statlig myndighet under Utrikesdepartementet.
- Målet för verksamheten: att skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor.
- Budget för det svenska biståndet: 2008 cirka 32 miljarder kronor, varav cirka 15,5 miljarder förvaltas av Sida.

Vill du beställa fler tidningar: [socialstyrelsen@strd.se](mailto:socialstyrelsen@strd.se), 075-247 35 00 eller [sidaorder@sida.se](mailto:sidaorder@sida.se)



www.socialstyrelsen.se  
Frågor om innehållet besvaras av  
Carina Sundqvist, 075-247 30 00  
[socialstyrelsen@socialstyrelsen.se](mailto:socialstyrelsen@socialstyrelsen.se)

- En statlig myndighet under Socialdepartementet, med en bred verksamhet och många olika arbetsuppgifter inom områden som rör socialtjänst, hälso- och sjukvård, hälsoskydd, smittskydd och epidemiologi.
- Verkar för god hälsa, social välfärd samt vård och omsorg av hög kvalitet på lika villkor för hela befolkningen.

# Den spridningen



Liza Marklund, engagerad Unicef-ambassadör, är övertygad om att vi tillsammans kan stoppa hiv-smittan.

## Liza Marklund

**Född:** 1962 i Piteå.  
**Yrke:** Journalist, författare, Unicef-ambassadör.  
**Familj:** Gift, tre barn, 24, 17, 14 år.  
**Lyssnar på just nu:** My Chemical Romance.  
**Läser:** Torgny Lindgrens Norrlands akvavit.  
**Skriver just nu:** Medverkar i en artikelserie om hiv, samt en ny Annika Bengtsson-deckare, "En plats i solen".  
**På fritiden:** Tränar, umgås med familj och vänner.  
**Blir förbannad av:** Orättvisor.  
**Vad gör mig glad:** Nästan allt.  
**Dröm:** Jag vill gärna åka till Nordkorea.

mat och de får göra böcker om sina föräldrar som dött i aids, så att de inte glömmet dem.

– Överhuvudtaget, när hjälpen kommer fram fungerar den jättebra!

Liza Marklund säger att hon ville bli en offentlig person just för att kunna påverka. Men hur gör hon för att inte bli modfärdig?

– De här människorna finns ju oavsett om jag ser dem eller inte. Problemet är lika stort oavsett hur mycket jag vet, och då känns det bra att försöka göra något åt det.

– Det här är en katastrof långt större än tsunamin. Det dör lika många människor i aids varje vecka som det gjorde i tsunamin, men det är inte vi som är drabbade. Människor som får veta hur det förhåller sig vill hjälpa. De är inte likgiltiga eller snåla.

– Den goda nyheten är att vi vet exakt hur vi ska stoppa den här epidemin. Det går med vilja och rätt personer – men det behövs pengar, resurser. Och att vi bestämmer oss.

## GENOM SIDA

# Svenska företag tar ansvar

**Autoliv är sedan sju år engagerat i** aids-prevention i Sydafrika där man tillverkar krockkuddar, säkerhetsbälten och rattar. Förutom regelbundna informationsträffar om aids och olika sätt att skydda sig ingår gratis hiv-testning, stöd till alla som behöver läkemedelsbehandling samt gratis kondomer i satsningen.

Over 90 procent av drygt 200 anställda har hiv-testats.

– Det viktiga är att fånga in smittade i tid så att de kan få behandling. Sedan ett år tillbaka bjuds även de anställdas familjer

in till informationsmöten och gratis hiv-testning, säger koncernens personalchef direktör Hans-Göran Patring.

Preventionssatsningen har till 60 procent finansierats av Sida. Den är ett exempel på projekt som sätts inom ramen för Swedish Workplace HIV/Aids Program, SWHAP, där både arbetsgivare och fackförbund samverkar.

Kambodja är ett av de värst aids-drabbade länderna i Asien. För att hejda sjukdomsspridningen samarbetar H&M med FN:s barnfond Unicef. Bland annat utbildas unga kvinnor hos klädjättens leverantörer till hiv-informatörer.

– Eftersom bot saknas är det viktigt att nå ut med information innan unga smittas. Att kvinnorna som utbildas arbetar hos våra leverantörer gör satsningen ännu mer motiverad, säger Ingrid Schullström, ansvarig för koncernens CSR-frågor.

Medan H&M fungerat som dörröppnare och bekostar utbildningen, står Unicefs lokala partner för själva organisationen. Hittills har närmare 28 000 fabriksarbetare nåtts av informationen.

## Global kampanj mot utsatta barn

Varje minut smittas ett barn av hiv och 15 miljoner barn har förlorat minst en förälder på grund av aids. Barnen har hittills varit osynliga i hiv- och aids-debatten och har knappt fått någon hjälp alls. För att ändra på det har UNICEF startat en global kampanj.

### UNICEF arbetar först och främst inom fyra områden:

- Förhindrar att barn och ungdomar smittas av hiv.
- Förhindrar att hiv-smittade gravida kvinnor för sjukdomen vidare till sina barn.
- Ger vård och stöd till barn och föräldrar som är hiv-smittade och sjuka i aids.
- Ger extra skydd till barn som är föräldralösa på grund av aids.



### VILL DU HJÄLPA?

Det finns flera sätt att hjälpa: bli världsförälder, handla i Unicefs butik, skänka ett äldre föremål till försäljning vid auktion till förmån för Unicef, eller ge en gåva. Mer info: [www.unicef.se](http://www.unicef.se)

## Biståndsaktörer

Vad är den största utmaningen i kampen mot hiv och aids?

**Mirjam Dahlgren**  
**Hiv och aids och gendersamordnare på Diakonia:**

– Att nå fram till fler män på alla nivåer i samhället; politiskt, religiöst, i familjen och på lokala, nationella och internationella plan. Kunskaper om de ekonomiska och sociala konsekvenserna av hiv måste öka. Vi vill också stärka våra partners i att hitta de bästa vägarna för att påverka beslutsfattare och få tillgång till mer resurser i sina respektive samhällen för att bekämpa epidemin och dess konsekvenser.



**Eva Nordfjell**  
**Rådgivare för hiv- och aids-frågor på Rädda Barnen**

– Att arbeta för att mildra effekterna av hiv hos barn och unga. Länders regeringar har en viktig roll i att hitta långsiktiga lösningar. I dag bär små frivilligorganisationer och lokalsamhällen i hög grad kostnader och bördan för barn som lever med sjuka föräldrar. Regeringar behöver bygga upp socialförsäkringssystem, tillgång till fri skolgång och sjukvård för barn i Afrika. En annan utmaning är att arbeta med frågor kring sexualitet och könsroller.



**Erik Berggren**  
**Handläggare för hiv på Svenska kyrkans internationella avdelning.**

– Varje människa har rätt till liv och hälsa, och kyrkans uppdrag är att stå på de mest utsattas sida. Den största utmaningen är att göra människor medvetna om att hiv handlar om ett strukturproblem. I dag är det de fattiga länderna som drabbas hårdast av hiv. Arbetet mot diskriminering och marginalisering av hiv-smittade och aids-sjuka är viktigt tillsammans med stödet till kyrkornas hälsovård.



**Elisabeth Hårleman**  
**Handläggare för metodfrågor kring hiv och aids på Forum Syd**

– Arbetet för en ökad jämställdhet mellan könen samt att öka kvinnors självbestämmande har avgörande betydelse för det fortsatta hiv- och aids-arbetet. En gemensam faktor i de länderna där Forum Syd verkar, är kvinnors och ungas utsatthet. Lyckas vi synliggöra maktstrukturer i samhället, hjälper det oss att förstå hiv-epidemins orsaker och effekter.



## De tvekade aldrig



**Tomas Agnemo och Ted Wallin är båda stolta över att ha varit "försökskaniner" för det nya aids-vaccinet.**

När Södersjukhuset startade det första svenska försöket med hiv-vaccinering av friska försökspersoner, var det först svårt att hitta volontärer. Man kontaktade då ungdomsorganisationen Zenit för att få annonsera. Tomas Agnemo, som då arbetade på Zenit, tyckte det var självklart att vara med.

– Jag tvekade aldrig, säger Tomas Agnemo som i dag arbetar på Sida. Jag har själv bott i Zimbabwe och sett aids på nära håll, och känner ett starkt engagemang i kampen mot sjukdomen.

När Tomas Agnemo volonterade blev han intervjuad i Dagens Nyheter och Ted Wallin, jurist på Sida, läste artikeln.

– Hiv är ett gissel över hela världen som alla måste förhålla sig till, säger han. När jag läste artikeln kände jag mig manad och ville bidra på något sätt.

### "Varför just jag?"

– Först kan man känna sig feg och tänka "varför just jag", men jag fick gedigen information och bedömde risken att själv åka på hiv som minimal. Jag kom fram till att det inte fanns några sakska till att avstå, säger Ted Wallin.

– Det är klart att det inte är helt riskfritt att ställa upp, men det finns risker med alla läkemedel, säger Tomas Agnemo.

Ingen av dem har känt några biverkningar. I dag känner de sig stolta över att ha varit med i försöket. De har mött positiva reaktioner från vänner och bekanta, även om många även uttryckt oro. Mest av allt har de känt en stor tillfredsställelse.

Om det här leder till en lösning på aids-problemet så har vi ju gjort en insats och det känns bra.

### Så funkar det ...

Testet går till så att små delar av virusets arvs-massa inbakad i en konstgjord bakteriearvs-massa injiceras i armmuskeln. Därmed kan man förbereda immunförsvaret på att känna igen och bekämpa viruset vid senare eventuell smitta. Man ska inte kunna bli hiv-smittad av vaccinet, men både Tomas Agnemo och Ted Wallin blev hiv-positiva i samband med vaccinationerna, något som försvinner efter ett tag.

### 3800–4 000 personer ...

... beräknas vara hiv-positiva i Sverige. Drygt hälften av dem är födda i andra länder. Cirka 100 är barn under 18 år.

# 25

miljoner människor totalt har avlidit av aids i världen.

### Diskriminering

Anmäl alla fall av diskriminering och felaktigt bemötande inom vården till både Hälsovårdens Ansvarsnämnd, HSAN, och Patientnämnden. Vill du ha hjälp och stöd, kontakta **Hiv-Sverige: 08-714 54 10**



– Man kan leva ett någorlunda liv med en kronisk sjukdom som aids. När man varit nära att dö värdesätter man livet på ett helt annat sätt, säger Inger Forsgren, 50 år.

# Delad spruta gav Inger hiv

**Två tabletter om dagen påminner henne om sjukdomen. Men Inger Forsgren ser sig inte som dödsdömd. Hon vill att fler ska förstå att hiv inte smittar via socialt umgänge, utan är en kronisk sjukdom.**

Text: Elisabeth Tysk | Foto: Tommy Hvitfeldt

På 1980-talet smittades Inger Forsgren av hiv när hon delade spruta med en annan missbrukare.

– Jag hade ingen aning om riskerna. Det var före de stora kampanjernas tid. Först blev jag vettskrämd. Det var svårt att ta in beskedet.

Vändpunkten kom några år senare när hon träffade Kent, även han missbrukare. Tillsammans lyckades de sluta och satsa på ett nytt liv tillsammans.

De flyttade ut på landet, där de i dag bor med hund, tre katter och flera höns.

I flera år vägrade Inger medicinera, hon kände sig inte sjuk. Men 1998 försämrades immunförsvaret dramatiskt. Inger fick svampinfektion i ena lungan och magen. Kort därpå blev hon inlagd på sjukhus för livshotande lunginflammation. Aids-beskedet fick henne att börja ta bromsmedicin, två tabletter varje dag, en behandling som måste fortsätta livet ut.

– Jämfört med många andra har jag ändå haft tur. Jag har oftare huvudvärk än tidigare och känner mig ibland så trött att jag måste vila flera dagar i sträck. Men jag har sluppit diarréer, depressioner och andra svåra biverkningar.

### Bekämpa fördomar

Sedan mars 2006 är hon ordförande i Hiv-Sverige.

– Många blir jätteförvånade när jag berättar att Kent inte smittats på 13 år, att man kan leva hyfsat normalt om man skyddar sig.

Det värsta, menar hon, är att hiv-positiva så lätt klumpas samman, att man glömmer människan bakom sjukdomen. Fördomar finns även inom vården.

– Vissa hiv-positiva har svårt att få ut exempelvis penicillin. En del primärvårdsläkare håller sig på meterlångt avstånd. De verkar tro att viruset är luftburet.

När Inger reser runt på skolor slås hon av kunskapsvakuemet. Många unga förvånas över att hon inte ser sjukare ut och de tar lätt på smittorisken.

– Klamydia ökar och det är samma smittväg som för hiv. Och den som fått en könssjukdom är mer mottaglig för hiv. Att prata om sex måste bli mer naturligt. Först då kommer kondomanvändningen att öka.

### Kort om Inger Forsgren

**Aktuell:** Ordförande för Hiv-Sverige, en paraplyorganisation för hiv-positivas rätt i samhället.

**Ålder:** 50 år.

**Familj:** Maken Kent, styvsonen Mikael.

**Intressen:** Naturen och politik.

**Inspireras av:** Kvinnor som den svarta medborgarrättskampen Rosa Banks.

**Ogillar:** Avundsjuka och småsinthet.

## Rapport om preventivt arbete för MSM



**Antalet hiv-positiva** ökar i gruppen män som har sex med män (MSM). Socialstyrelsen har publicerat en rapport om hur det förebyggande arbetet ska bedrivas för att man ska nå bra resultat.

Rapporten har sammanställts av forskaren Ronny Tikkanen vid Malmö högskola. Den bygger på sex internationella kunskapsöversikter som bland annat visar att det förebyg-

gande arbete som sker genom flera olika moment och i grupp har god effekt. Speciellt om de kombinerar kunskap med möjlighet för den enskilde individen att träna kommunikationsfärdigheter.

Rapporten är ett led i Socialstyrelsens ambitioner att förbättra det förebyggande arbetet med hiv/STI (sexuellt överförda infektioner) och syftar till att hjälpa de olika aktörerna inom området att utveckla sitt arbete. Beställ rapporten:

[www.socialstyrelsen.se/publicerat](http://www.socialstyrelsen.se/publicerat)

## Hiv-prevention för nyanlända invandrare

Somaliska hälsoteamet vänder sig till somalier i Sverige. Somalia är en starkt hiv-drabbad region. Informationen sker oftast i mindre grupper, vid så kallade "homepartyn" då informatörer från Hälsoteamet kommer hem till en somalier som har bjudit hem vänner och bekanta.

– För att nå unga vuxna är det mest effektivt att arrangera workshops i mindre könseparerade grupper. Vi informatörer tar upp attityder, könsroller och homosexualitet, liksom konkret kunskap om hiv, aids, STI och kondomanvänd-

ning, säger Gibril Musesultan, kontaktperson för riksorganisationen Somaliska hälsoteamet.

Genom att samla kvinnorna för sig och männen för sig blir det lättare att ställa frågor. Det är viktigt att deltagarna kan ta upp olika frågor vid sådana tillfällen, inte bara sådant som rör hiv och aids.

### Vilket är ert huvudbudskap?

– Att inte slarva med att skydda sig, utan alltid använda kondom. Och att söka kunskaper om sjukdomen och hur man skyddar sig.



## Hot mot hälsan

Text: Maria Bergenheim | Foto: T. Busch-Christensen



## Efterlyser bättre sexualundervisning

Gustaf Nordin och Philip Larsson läser första året på gymnasiet i Uppsala. Ingen av dem har tidigare besökt en ungdomsmottagning, men skulle inte dra sig för att gå dit om det behövdes.

– Om jag var orolig skulle jag inte tveka att gå dit och testa mig, säger Philip Larsson.

Båda tycker att sexualundervisningen i skolan kunde bli mycket bättre.

– I högstadiet var man inte så intresserad. Nu skulle man däremot gärna vilja veta mer om olika könssjukdomar och hur de smittar, säger Gustaf Nordin.

Ett smärtfritt  
test

**Till Stockholms Skolors Ungdomsmottagning kan ungdomar upp till 23 år komma för att bland annat testa sig för klamydia. Testet är gratis och snabbt avklarat, för det mesta räcker det med ett enkelt urinprov.**

**K**lamydia är den vanligaste sexuellt överförbara sjukdomen i Sverige och en särskilt utsatt grupp är ungdomar och unga vuxna. På Stockholms Skolors Ungdomsmottagning har man tre dagar i veckan öppet hus med särskilda tider då ungdomar kan komma och testa sig för olika könssjukdomar.

– Vi har drop-in där man inte behöver boka tid i förväg, utan det är bara att komma hit och testa sig för klamydia, hiv eller andra sexuellt överförbara sjukdomar, säger Johan Alström, sjuksköterska på Stockholms Skolors Ungdomsmottagning.

## Färre killar testar sig

Själva testet går snabbt. Patienten får lämna ett urinprov som sedan skickas vidare för analys till Karolinska Universitetssjukhuset. Svaret kommer inom en vecka. Anna af Ugglas Nygren arbetar som barnmorska:

– Om det visar sig vara en positiv klamydia-infektion, ringer vi upp så fort som möjligt och informerar personen. Det är viktigt att så tidigt som möjligt påbörja behandling av infektionen, säger hon.

De flesta som testar sig är tjejer, även om en ökning bland killar skett den senaste tiden. Johan Alström tror att det kan vara lättare för vissa killar att prata om sin sexualitet med en manlig sjuksköterska.

– En del tycker nog det, även om jag upplever att ungdomar i dag är rätt så lugna och inte har något större problem med att prata och berätta om dessa saker, säger han.

## Värnar om sekretessen

Klamydia faller under smittskyddslagen. Den som smittats är skyldig att uppges namn på alla sexuella partners man haft ett halvår tillbaka efter positivt test. Anna af Ugglas och Johan



Anna af Ugglas Nygren och Johan Alström arbetar Stockholms Skolors Ungdomsmottagning.

Alström ägnar en stor del av sin arbetstid åt att spåra potentiellt smittade personer.

– När en patient får besked om en positiv klamydia, ringer vi upp personen och ber honom eller henne att tänka över vilka partners man haft det senaste halvåret. Då brukar det gå snabbare när vi gör själva smittspårningen, säger Johan Alström.

Därefter är det Ungdomsmottagningens ansvar att ringa upp dessa personer och få dem att också gå och testa sig. Namnet uppges aldrig på den som är smittad. Sekretessen betyder mycket för ungdomarna.

– Vi finns här för deras skull. Vi ringer till exempel alltid upp dem på mobilen och inte hem till föräldrarna eller skolan. De måste känna fullt förtroende för oss för att våga föra den här dialogen, säger Anna af Ugglas Nygren.

På Stockholms Skolors Ungdomsmottagning arbetar också gynekologer, psykologer, kuratorer och en dietist. Här ser man ungdomar utifrån ett helhetsperspektiv och samtalen handlar mycket om hur deras sociala situation ser ut och hur de mår i allmänhet. Arbetet bygger på trygghet och förtroende, vilket gör att ungdomarna känner sig välkomna och vågar komma tillbaka.

## Fakta klamydia

## Smittoväg:

Smittar genom sexuell kontakt

## Symtom:

Ökade flytningar hos tjejer, klåda, små blödningar och annorlunda lukt. Hos killar kan de svida när man kissar, flytningar från urinröret och en smärta i testiklarna och de yttre delarna av penis. Det är lika vanligt att inga symtom alls uppkommer.

## Behandling:

Klamydia behandlas med antibiotika.

## Obehandlad infektion:

Kan leda till äggledar-inflammation och sterilitet hos tjejer. Killar kan få bitestikel-inflammation och löper också en ökad risk för sterilitet. Att bära på klamydia gör även att man blir mer mottaglig för andra infektioner och sexuellt överförbara sjukdomar, som exempelvis hiv.

Beställ foldern "Klamydia – 29 frågor och svar" på [www.socialstyrelsen.se/publicerat](http://www.socialstyrelsen.se/publicerat)

## Svenskt hiv-vaccin på väg

Foto: iStockphoto



**Svenska forskare vid Karolinska Institutet och Smittskyddsinstitutet har utvecklat ett nytt lovande hiv-vaccin som aktiverar kroppens immunförsvar.**

Tanken är att vaccinet ska ges förebyggande till personer i riskzonen. Drygt 40 miljoner människor i världen är hiv-smittade och riskerar att utveckla aids. Ännu 20 år efter de första aids-fallen saknas bot mot den dödliga sjukdomen. Det tjugotal bromsmediciner som finns når bara ett fåtal, enligt WHO endast en femtedel av alla med avancerad hiv-infektion. Både prislappen och avsaknaden av en fungerande sjukvårdsorganisation spelar in.

– Mutationer av hiv-virus är ett växande problem. Det behövs nya preparat som lättare tas upp, har färre biverkningar och även fungerar mot resistent virusstyper, säger Eric Sandström, överläkare på Karolinska Universitetssjukhuset.

## Vaccin tidigast om tio år

Han tillhör den grupp svenska forskare som utvecklat ett förebyggande så kallat DNA-vaccin, som uppvisat mycket lovande resultat. I en första patientstudie härom året utvecklade 36 av 37 friska personer immunförsvar mot hiv och biverkningarna var små. Just nu genomförs en liknande patientstudie i Tanzania och EU har beviljat utökad stöd för projektet där och i Moçambique.

– Det nya är att vaccinet innehåller arvsmassa från tre virusstammar för att ge skydd mot flera olika virusstyper. Vaccinet ger troligen inte ett fulltäckande sjukdomsskydd, men infektionen får ett lindrigare förlopp. Det kan ges med en kolsyredriven spruta utan kanyl, vilket minskar risken för smittspridning.

Drygt 30 vaccinkandidater testas runt om i världen i olika faser. Men flera försök har misslyckats. Tidigare i höstas stoppades en större studie i USA och Karibien, då det visat sig att de vaccinerade fått något fler infektioner än kontrollgruppen.

Eric Sandström betonar att vaccin bara är en av flera åtgärder som behövs i aids-bekämpningen. Manlig omskärelse, ökad kondomanvändning och stöd till unga kvinnor är andra viktiga inslag. Tidigast om tio år tror han att det finns ett vaccin.

## LÄRARE OBS!

Du kan beställa klassuppsättningar av denna bilaga att användas i undervisning eller som diskussionsunderlag.

[socialstyrelsen@strd.se](mailto:socialstyrelsen@strd.se)  
075-247 35 00

[sidaorder@sida.se](mailto:sidaorder@sida.se)  
08-698 50 00

I vissa länder i Afrika planar nu epidemin ut, fast andelen hiv-smittade är fortsatt hög. I Östeuropa och Centralasien fortsätter hiv-spridningen, främst bland riskgrupper.

**1981:** Första fallen av en ovanlig immunsjukdom identifieras bland homosexuella män i USA. Man konstaterar att en ny dödlig sjukdom drabbat mänskligheten.

**1983:** Hiv (The Human Immune Deficiency Virus) identifieras som orsaken bakom aids.

**1988:** Första behandlingsmetoden för aids godkänns i USA.

**1991–1993:** Första gången som man ser att den aggressiva ökningen av aids i u-länder, som t ex Uganda och Thailand, minskar.

**1996:** UNAIDS bildas

**2000:** Millenniemål nr 6 beslutas, som säger att hiv och aids ska hejdas till 2015.

**2001:** FN:s generalförsamling har en specialkonferens kring hiv och aids. Resultatet blir en global fond som ska bekämpa aids, tuberkulos och malaria.

## GENOM SIDA

## FRÅGOR TILL LENNARTH HJELMÅKER, SVERIGES HIV-AMBASSADÖR

### Vilka är de största utmaningarna när det gäller kampen mot hiv och aids?

– 2,5 miljoner människor per år smittas av hiv och mer än 2,1 miljoner dör av aids. Smittspridningen måste bromsas upp. Detta kräver ett brett angreppssätt. Hiv och aids får inte bara ses som en medicinsk fråga.



### Hur har insatserna fungerat hittills?

– Ett stort genombrott var Declaration of Commitment, som världens ledare gjorde i FN:s generalförsamling 2001. Sedan dess har framsteg gjorts för vård och behandling. Också i de fattiga länderna har tillgången på bromsmediciner ökat markant. I år satsas över 10 miljarder USD i kampen mot hiv och aids. Globala Fonden mot aids, tuberkulos och malaria är en viktig aktör som Sverige stöder.

### Vad utmärker de svenska insatserna globalt?

– Förebyggande arbete står högt på dagordningen. Insatser för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, SRHR, är centrala. Vi ser frågor som jämställdhet, sexualitet, våld och mänskliga rättigheter som naturliga inslag i preventionsarbetet. Sverige satsar mycket pengar, sedan 2003 har det multilaterala stödet ökat från 160 till 900 miljoner kronor, samtidigt som stödet till enskilda länder ökat från 312 till närmare 600 miljoner.

### Du säger att unga människor har en nyckelposition?

– Kampen mot hiv och aids handlar om den framtid som på många sätt hotas. Det är de unga som står för förändring i dag. Unga män i de värst drabbade länderna behöver utbildning och stöd för att ifrågasätta mansrollen, bryta gamla mönster och ideal. Unga flickor behöver stöttas i att kräva sina rättigheter.

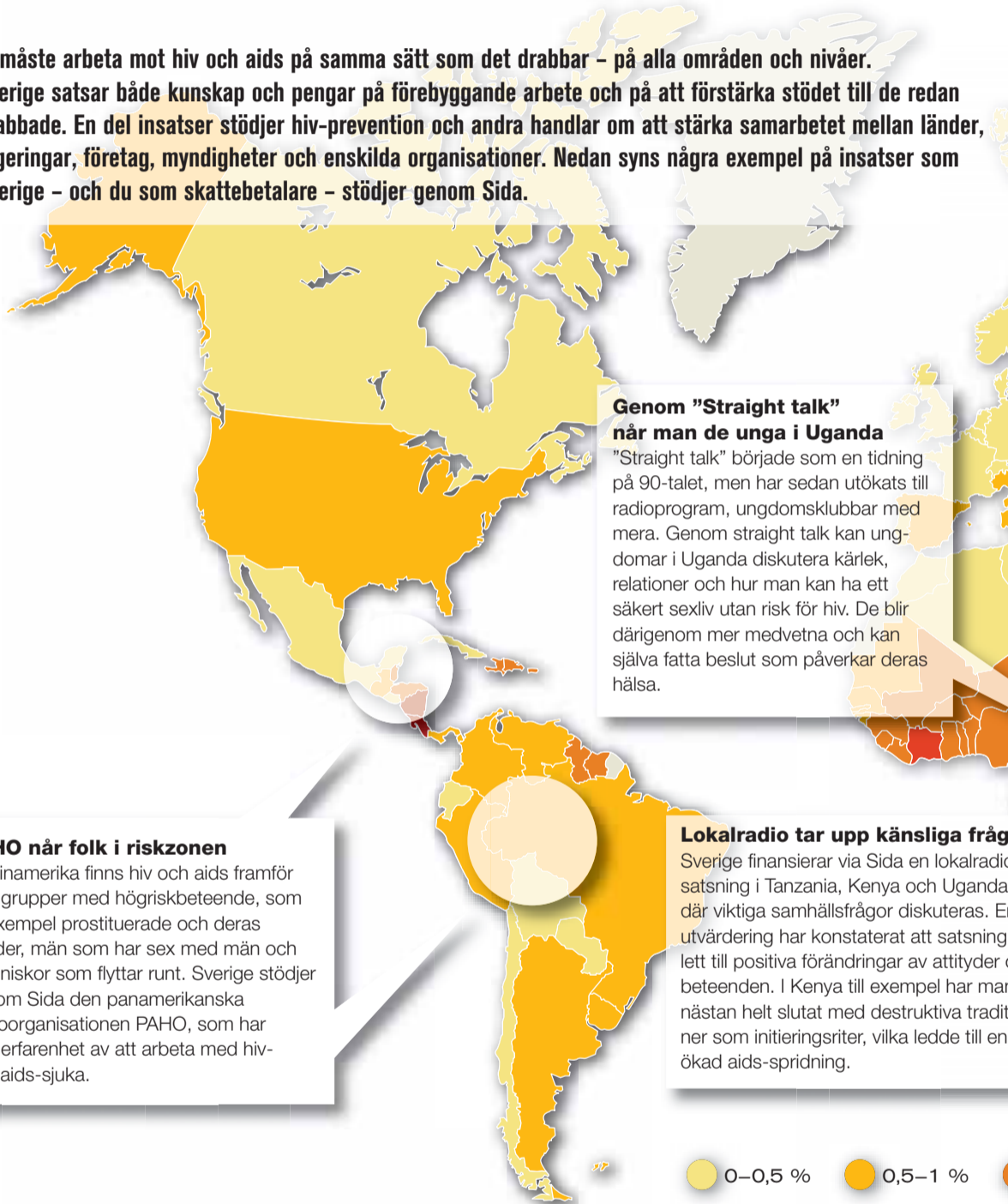
### Intressanta lärdomar?

– Det gäller att vara ödmjuk. Det är många komplexa orsaker som måste angripas. Vi måste arbeta tillsammans, statliga aktörer och privata; enskilda organisationer, näringsliv, kyrkor och samfund. En tredje viktig lärdom är betydelsen av goda ledare och inspiratörer, som Nelson Mandela och Bill Clinton.

# Ett axplock av S

Vi måste arbeta mot hiv och aids på samma sätt som det drabbar – på alla områden och nivåer.

Sverige satsar både kunskap och pengar på förebyggande arbete och på att förstärka stödet till de redan drabbade. En del insatser stödjer hiv-prevention och andra handlar om att stärka samarbetet mellan länder, regeringar, företag, myndigheter och enskilda organisationer. Nedan syns några exempel på insatser som Sverige – och du som skattebetalare – stödjer genom Sida.



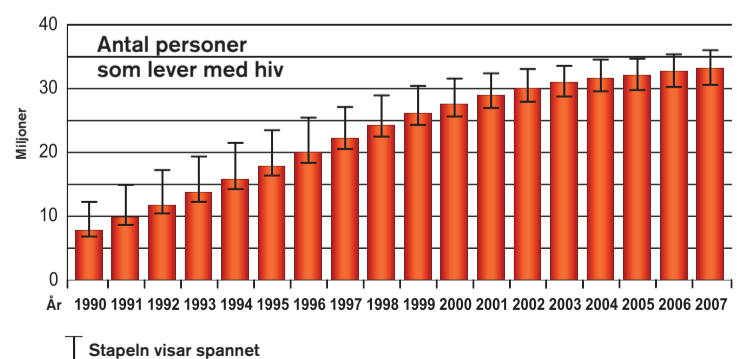
Andelen hiv-smittade av

## GENOM SIDA

## Hiv och aids ska hejdas till 2015

**Ett mål i millenniedeklarationen**, som Sverige skrivit under, är att hiv och aids ska bromsas och vara på tillbakagång år 2015. Det är svårt, men fullt möjligt, om man arbetar brett och målmedvetet. Sidas insatser stöder de drabbade ländernas egna ansträngningar att nå resultat. Därför samarbetar Sida med såväl regeringar som ett 60-tal svenska och nationella enskilda organisationer och institutioner på hiv- och aids-området. Förebyggande insatser för ungdomar, som livsstilsfrågor, till exempel sambandet mellan hiv-risk och alkoholkonsumtion, är viktiga, liksom stöd till sociala trygghetssystem för barn som har blivit föräldralösa. Vård och behandling är också prioriterade inslag. Eftersom hiv och aids drabbar alla samhällssektorer stöder Sida integrering av hiv och aids också inom områden som vattensektorn i Zambia och Uganda samt transport- och energisektorn i Laos och Kenya.

## Uppskattat antal hiv-positiva i världen, 1990–2007



Källa: UNAIDS/WHO

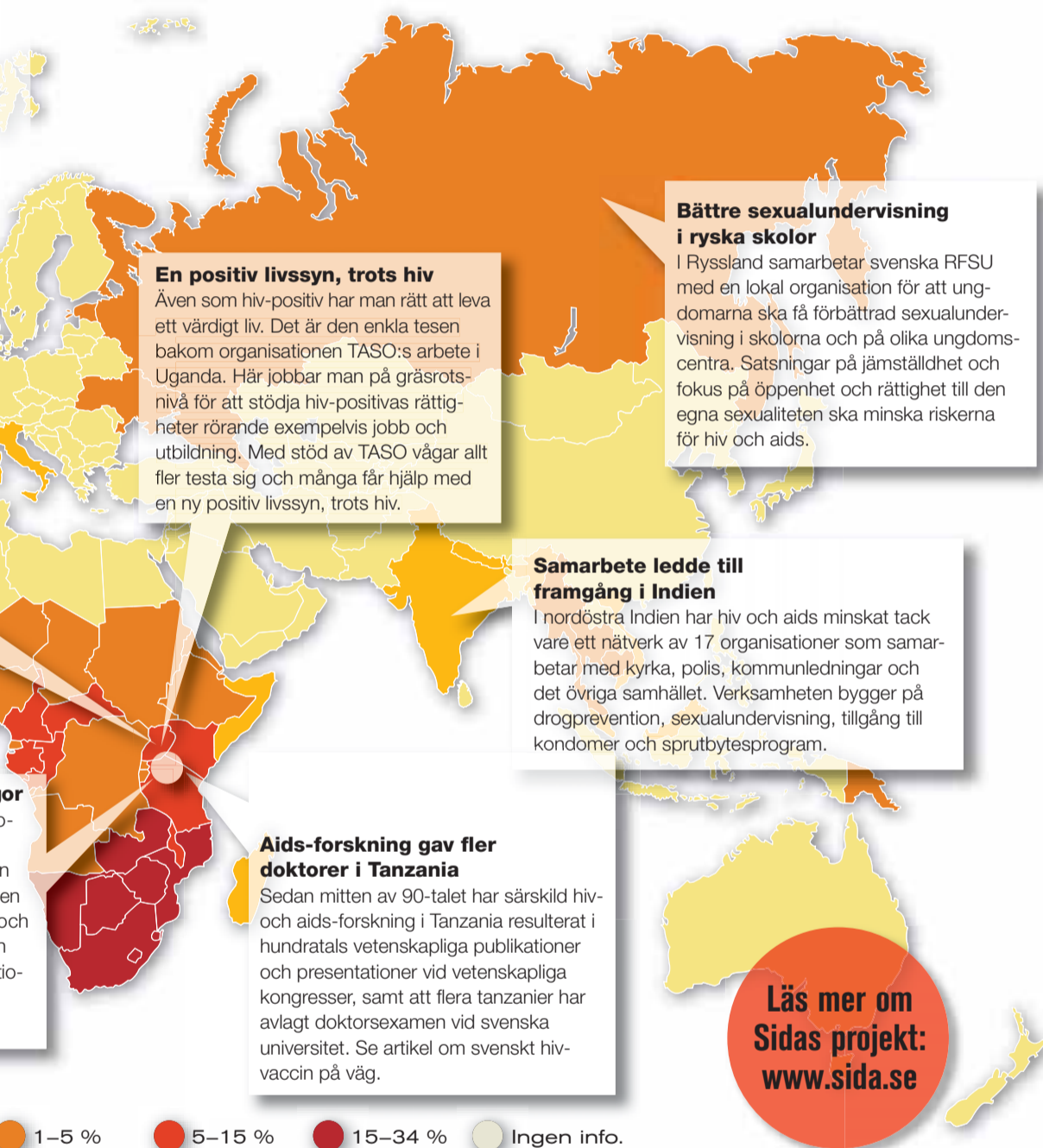


### Vad upplever ni som den största utmaningen i ert internationella aids-arbete?

– Att fler får tillgång till effektiva och anpassade hiv-läkemedel. Trots lägre läkemedelspriser och ökade behandlingsinitiativ saknar den stora majoriteten tillgång till behandling. Det behövs ökad och långsiktig finansiering. Nya läkemedel är ofta för dyra och det krävs fortsatt satsning på anpassad behandling för barn och gravida kvinnor.

**Anneli Eriksson, ordförande Läkare Utan Gränser**

# Sidas projekt



v den vuxna befolkningen, 15–49 år.

## Enheten för hiv-prevention



### Viveca Urwitz, chef på Enheten för hiv-prevention vid Socialstyrelsen, vad gör ni?

– Vi har det övergripande operativa ansvaret för att genomföra det uppdrag som Socialstyrelsen har fått från regeringen. Det handlar om att planera, samordna och följa upp det förebyggande arbetet mot hiv och vissa andra smittsamma sjukdomar.



### Hur skulle du beskriva läget i Sverige i dag?

– Faktum är att det aldrig tidigare har levt så många hiv-positiva människor i vårt land, och vi måste alla inse att smittan finns. Vi måste bli bättre på kunskapsspridning och förebyggande arbete. Varje generation måste erövra kunskapen om hiv och aids. Det finns även bristande kunskap som gör att personer med hiv riskerar att bli diskriminerade.

### Vad tycker du är viktigast just nu?

– För det första, hur kan vi på ett bra sätt nå ut till dem som är nyanlända i Sverige? För det andra att sexualundervisningen i skolan ska hålla tillräckligt god kvalitet. Tillgängligheten på hiv-test måste vara hög och rådgivningen få en bättre kvalitet, speciellt för dem som haft riskbeteende men inte smittats. Det gäller i hög grad unga män som har sex med män. Utbrottet i missbrukargruppen i Stockholm visar att arbetet måste förstärkas. Över huvud taget ser vi på Socialstyrelsen behovet av samordning av information och handlingsplaner. Arbetet bör ske systematiskt.

## Nationella rådet

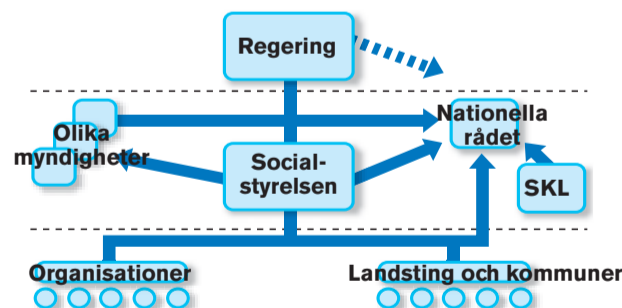


Som ett led i att bekämpa hiv och STI (sexuellt överförda infektioner) inrättade regeringen våren 2007 Nationella rådet, ett råd för samordning av arbetet i landet. Ordförande i rådet utses av regeringen, medan de övriga ledamöterna utses av Socialstyrelsen. Dessa ledamöter representerar olika myndigheter och ideella organisationer som på olika vis bedriver arbete för att minska smittspridningen av hiv och STI.

### Rådets uppgifter:

Till rådets uppgifter hör att följa upp och analysera det som görs i samhället på området, på såväl lokal, regional som nationell nivå. Rådet ska även:

- verka för att skapa öppenhet kring sexuellt överförda infektioner,
- motverka stigmatisering och diskriminering av hiv-infekterade personer och deras anhöriga,
- identifiera utvecklingsbehov.



## Kraftigt ökad hiv-spridning bland svenska missbrukare

Hiv sprider sig snabbt bland injektionsmissbrukare i Sverige. Smittvägen är delade sprutor.

– Man kan tala om en miniepidemi. Det är verkligen oroande, säger Claes Heijbel, verksamhetschef för Convictus, en ideell, politiskt och religiöst obunden förening som ger stöd till hivpositiva med missbruksbakgrund och till hemlösa.

Claes Heijbel och hans medarbetare träffar dagligen ett stort antal injektionsmissbrukare i Stockholm. Sedan mitten av förra året har han sett en kraftig ökning av hiv-smittade. Varför viruset har blossat upp just

nu finns det inget enkelt svar på. Enligt Smittskyddsinstitutet handlar det nog främst om att en speciell virusvariant finns på "rätt" plats vid "rätt" tillfälle och får möjlighet att sprida sig. Men smittvägen är därmedot känd: delade sprutor.

### Erbjuder testning och vaccination

– Delar man sprutor inom en missbrukargrupp, finns det alltid en mycket stor risk att hiv förr eller senare tar sig in i gruppen.

Många missbrukare kan bära på smittan länge utan att veta om det. Convictus erbjuder som första ideella organisation en egen

hiv- och hepatitestning i sina egna lokaler. Projektet, som är finansierat av Socialstyrelsen är ett samarbete med landstinget som ställer upp med doktor och sjuksköterska en gång i veckan. Förutom testning erbjuds också vaccination mot hepatit B.

– Många missbrukare och hemlösa kommer aldrig iväg till sjukhus för att testa sig. Det är för krångligt. Det är lättare att komma till oss och vi känner en stor del av dem personligen. Vi erbjuder testning, vaccination och rådgivning på ett lättillgängligt sätt. Det höjer riskmedvetenheten ordentligt, säger Claes Heijbel.



– Om missbrukare delar sprutor finns det stor risk att bli hiv-smittad, säger Claes Heijbel.



Foto: Jimmy Gustafsson/Scanpix

Olle Waller är sexualupplysare och handläggare på Lafa (Landstinget förebygger aids) i Stockholms läns landsting, och känd sedan många år från tv-programmet Fråga Olle i Kanal 5.

## FRÅGOR TILL OLLE

### Vad menas med säkert sex?

– Jag skulle vilja säga säkrare sex, för när det handlar om könssjukdomar kan vi göra rätt mycket för att förhindra att bli smittade. Helt avgörande är att man konsekvent använder kondom, då skyddar man sig allra bäst. Det gäller för både män och kvinnor.

### Hur kan man öka kondom-användningen?

– Genom att ge kunskap om könssjukdomar och hur de smittas, och genom att se till att tillgängligheten på kondomer är god. God tillgänglighet betyder att till exempel ungdomsmottagningar och fritidsgårdar delar ut kondomer. Kondomer ska vara säkra, av bra kvalitet och vara billiga eller gratis. Killar har ett ansvar att alltid ha med sig kondomer, och tjejer ska tycka att det är okej, och vice versa. Det ska alltid tolkas positivt att ha med sig kondomer, för man kan aldrig veta andras sexuella hälsostatus och ibland inte ens sin egen. Det är också viktigt för killar att träna på egen hand att använda kondom, det underlättar när det är ett skarpt läge.

### Varför ökar spridningen av klamydia och andra sexuellt överförda infektioner (STI)?

– Även om folk i princip är för kondomanvändning, brister man i konsekvens. Alla infektioner smittas på samma sätt, även hiv och andra smärtsamma infektioner som kondylom och könsherpes. Man kan strunta i att skydda sig på grund av föreställningar om intimitet och kärlek. Negativ attityd mot kondomer spelar stor roll; det är störande, det är inte spontant eller man är rädd för att tappa erektionen. Alkohol spelar in, och allmänt slarv. I Sverige kopplar vi inte till andra sexuellt överförbara sjukdomar, vi uppfattar inte faran.

### Hur skiljer sig frågorna du får i dag från dem för 10–15 år sedan? Har beteendet förändrats?

– Inte så mycket. Tyvärr finns det stereotypa föreställningar om hur man ska vara som man eller kvinna. Samma oro finns: duger jag? Frågor om storlekar och för tidiga ejakulationer är vanliga. Yngre kvinnor har mer relationsinriktade frågor än killar. Det egna sexuella erfarenhetssamlandet har alltid en central roll. Medianåldern för första samlaget är fortfarande 16,5–17 år. Vi vet att antalet partners har ökat, repertoaren av sexuella handlingar likaså, som till exempel oralsex. Mycket av samtalet äger i dag rum i medier. Det är bra att vi har en öppenhet, även om det ibland trivialiserar, och det också är business i det hela.

### Vad skulle du vilja säga till dem som ska debutera sexuellt?

– Att de ska vilja och att de skyddar sig, så att man inte får oönskade konsekvenser. "Bådas lust – bådas ansvar" var ett bra motto av Folkhälsoinstitutet för några år sedan.

Text: Majja Pekkanen



Röda bandet, Red Ribbon, är sedan 1991 den internationellt kända symbolen för kampen mot aids. Den visar att du stöder forskningen kring hiv och aids, bärare av viruset och deras anhöriga.

## GENOM SIDA



### I aids-katastrofens spår

Text: Agneta Sundgren | Foto: iStockphoto

Det nationella målet är att halvera spridningen av hiv i Sverige till 2016.

59

procent av de vuxna som lever med hiv i Afrika, söder om Sahara, är kvinnor. Det är kvinnor som drabbas värst av aids.

# Miljoner föräldralösa barn

Om 1980-talet var de hiv-smittades decennium och 1990-talet de aids-sjukas, kan man nu på 2000-talet tala om de föräldralösa barnens årtionde.

**D**e föräldralösa barnen är aids främsta offer. De flesta av dem finns i Afrika – barn till föräldrar som dött i aids.

”Vi som kan, måste göra något,” sa bistandsminister Gunilla Carlsson förra året i samband med ett möte om föräldralösa barn i världen. Totalt har mer än 15 miljoner barn, främst i södra Afrika, förlorat sina föräldrar på grund av aids och siffran ökar för varje dag.

Ett exempel på vad som görs i det svenska biståndet är Sidas program

Repssi (Regional Psychosocial Support Initiative for Children Affected by Aids), som bedrivs i södra Afrika och vänder sig direkt till de föräldralösa barnen. Programmet är framgångsrikt,

## Repssi

Repssi har snabbt vuxit från ett litet initiativ till en stor organisation som jobbar i 13 länder. Hittills har 65 partners till organisationen gett närmare en miljon barn i 13 länder i södra Afrika stöd i psykosociala frågor.

men har fullt upp med att hålla jämna steg med den snabba ökningen av föräldralösa barn i regionen.

Sverige stödjer genom Sida ”Repssi-programmet”, som framför allt ger psykosocialt stöd till barn som på något sätt själva är drabbade av sjukdomen aids för att lindra trauma och svår stress. Att förlora sina föräldrar i aids för med sig en närmast ofattbar sorg och förlust, men många barn, särskilt flickor, har kanske dessförinnan varit tvungna att sluta skolan för att se efter sina sjuka döende föräldrar, vilket gjort dem extra sårbara. Förutom den

## GENOM SIDA

# Lawyers Collective – Indiens hjälpande barfotajurister

Solen steker över centrala Mumbai, den indiska megastaden med 13 miljoner invånare. Människor, vinglande cyklister och oavbrutet tutande taxibilar trängs på de myllrande gatorna.

Bakom en anonym fasad inne i en av de smala gränderna har människorättsorganisationen Lawyers Collective sitt kontor.

Några av juristerna sitter försjunkna i texter, andra pratar lågmält i telefon. Luftkonditioneringen går på högvarv och överröstar larmet från gatan utanför.

– Vi ger de fattiga hiv-positiva en röst i samhället, berättar Veena Johari, advokat och chef för hiv- och aids-enheten i Mumbai.

Organisationen har sedan 1981 erbjudit fattiga i Indien gratis juridisk hjälp som ett led i kampen för mänskliga rättigheter. I slutet av 1980-talet, i samband med den första hiv-positiva klienten, insåg man vikten av att kämpa mot diskriminering av hiv-positiva. Med stöd av EU startade Lawyers Collective 1998 en särskild hiv- och aids-enhet och svenska Sida är dess största bidragsgivare. I Indien finns ungefär 2,5 miljoner hiv-positiva. Många lever under existensmini-

mum och har små möjligheter att påverka sin situation.

### Fler barn bland klienterna

– En av våra viktigaste uppgifter är att kämpa för de smittades rätt till mediciner, förklarar Veena Johari. Vi utbildar också sjukvårdspersonal, beslutsfattare och organisationer i frågor som rör de smittades rättigheter.

När Lawyers Collective började erbjuda hiv-positiva hjälp, var det män som upplevde diskriminering i arbetslivet och kvinnor med mer familjerelaterade juridiska problem som sökte sig till organisationen. På senare år finns det dock fler barn och ungdomar bland klienterna. De är inte alltid smittade själva, utan har föräldrar som avlidit i aids och behöver hjälp med arv och egendom.

– Visst kan det vara jobbigt ibland, särskilt om någon av klienterna avlider eller

när det handlar om barn, säger Julie George, en av de unga juristerna i teamet. Hon berättar att hon och hennes arbetskamrater har ett samhällsengagemang och brinner för frågorna de arbetar med.

– Jag skulle kunna tjäna mycket mer pengar inom affärsjuridiken, den väg som många av mina kurskamrater från juristutbildningen valt, men det här känns viktigare för mig.

Organisationen har högt anseende både i Indien och i resten av världen, och deltar på många av de större konferenserna om hiv och aids. För några år sedan fick man också i uppdrag av en statlig organisation att ta fram ett förslag till en lagstiftning om hiv och aids i Indien.

– Jag känner verkligen att vi gör ett bra och viktigt jobb, men utan Sveriges och Sidas hjälp skulle det inte vara möjligt, säger Veena Johari.

Text: Linda Gren

GENOM SIDA

# Mikrolån till Sydafrikas kvinnor – möjlighet att utbilda i hiv och aids

I Sydafrika, där var femte person i åldern 15–49 år är hiv-positiv, pågår sedan några år ett Sida-projekt tillsammans med statliga Swedfond. Fonden har investerat i den syd-

afrikanska mikrokreditrörelsen SEF, Small Enterprise Foundation. SEF har i dag cirka 35 000 låntagare, nästan alla kvinnor, som med pengarna ofta startar små företag på

landsbygden. Den framgångsrika finansieringsformen på SEF har kopplats ihop med informationsarbete om hiv och aids. Under tio tillfällen får kvinnorna undervis-

ning om hiv och aids, och hur de ska sprida informationen vidare till andra kvinnor i sin närhet. På det sättet har man uppnått mycket bra resultat.

Massdöden orsakad av aids bland unga vuxna i Afrika skapar ständigt nya miljoner föräldralösa. Kring 2010 väntas Afrika ha 40 miljoner föräldralösa barn att ta hand om. Risken är mycket stor att miljontals av dessa kommer att bli gatubarn, tvingade att överleva på vad som än kommer i deras väg.

starka oro de fått leva med, blir de sämre utbildade och hamnar kanske utanför kamratkretsen. Är de sen själva hiv-positiva, blir de ännu mer utsatta.

## Katastrof när mamma dör

– Det är lätt att tänka sig vilken katastrof det är för ett barn att se sina föräldrar eller andra som de litar på dö bort ifrån dem, sa biståndsministern vid samma tillfälle. Detta får inte fortsätta.

Få har hittills tagit tag i de psykosociala behoven, vilket kan ge förödande konsekvenser för barnen själva, men även för samhället i stort. Medan det har varit lätt att identifiera ett barns omedelbara behov av utbildning, hälsovård, rent vatten och näringsrik mat så har det varit svårare att inse behovet av psykosociala insatser.

För barnen behöver omedelbar hjälp, liksom deras omgivning. När föräldrarna dör i aids blir det i första hand grannar eller släkt som tar över. En gammal ensamstående kvinna tar hand om många barnbarn, eller en granne förbarmar sig över de ”överblivna” barnen i huset intill. Somliga har uppåt 15 ”fosterbarn”. Oftast en hopplös situation, för det är de fattigaste som ställer upp och de har varken extra tillgångar eller kunskap om psykosociala frågor.

Ansaret för de barn vars föräldrar har dött i aids, faller ofta på mor- eller farföräldrarna.



Foto: Unicef

Foto: Dan Lindeberg

# Följ med! Du kan göra skillnad

OmVärlden är Sveriges ledande tidning när det gäller att informera om, granska och debattera Sveriges globala utvecklingsarbete.

## I varje nummer får du:

- Ett fylligt bildreportage
- En nyhetssektion om internationellt utvecklingsarbete
- Det bästa om de nya böckerna
- En från debattavdelning
- Närgångna granskningar av EU, Sverige och andra internationella aktörer




- ☐ Ja, jag vill gärna ha 3 friex utan kostnad
- ☐ Ja, jag vill gärna ha 3 provex och en helårsprenumeration för 270 kr
- ☐ Ja, jag är studerande och vill ha 3 provex och en helårsprenumeration för 150 kr

Namn

Adress

Postnummer

 Sida OmVärlden, 105 25 Stockholm, [www.omvarlden.nu](http://www.omvarlden.nu)

Frankeras ej.  
Omvärlden  
betalar  
portot

SIDA – OMVÄRLDEN  
C/O STRÖMBERG

SVARSPOST  
204 917 41  
120 20 STOCKHOLM

## GENOM SIDA



Foto: T. Busch-Christensen

Edgar Simbeye (Zambia), Caroline Kambona (Kenya), Jackson Chekweko (Uganda) och John M. Komba (Tanzania) besökte Sverige under november för att delta i RFSU:s kurs om sexuell hälsa och rättigheter för tonåringar.

## YMEP motverkar myter om aids

**YMEP, Young Men as Equal Partners (unga män som jämställda partners), är ett projekt för att nå unga män i fyra länder i Afrika. Sida stödjer projektet genom RFSU.**

**En starkt bidragande orsak** till den stora spridningen av hiv och aids i Afrika är bristen på jämställdhet. Det finns många myter kring mannens sexualitet och känsloliv, och en "riktig" man förväntas ofta ha många partners. Men alla män ställer inte upp på den stereotypa bilden av hur en man ska vara.

**För att nå de unga männen** stödjer Sida RFSU:s samarbetsprojekt YMEP i fyra afrikanska länder; Zambia, Tanzania, Kenya och Uganda. Huvudbudskapet är att män tjänar på jämställdhet och man arbetar genom skolan, idrotten, hälsovården och med informationsinsatser, till exempel "kamratutbildning". Här kan jämnåriga kamrater verka som mentorer eller positiva manliga förebilder och hjälpa pojkarna till en ny, mera jämlik mansbild.

– **För att vinna kampen mot aids** måste män och kvinnor samarbeta. På platser där projektet drivits har kondomanvändningen ökat och tonårsgraviteterna minskat, liksom våld och trakasserier. De unga pojkarna får genom sina nya kunskaper insikt om vikten av att skydda sig och sin partner för att undvika hiv, säger Staffan Uddeholt, projektsamordnare på RFSU. Han beskriver YMEP som ett ovanligt biståndprojekt.

– Vi jobbar med sexualiteten i fokus i länder där frågor om sex vanligtvis är tabubelagda och förenade med många myter. 90 procent av all hiv-smitta sprids genom sexuella kontakter, ändå är sexualiteten något man sällan tar upp i arbetet mot hiv och aids.

**Att ökad jämställdhet är ett bra sätt** att bekämpa spridningen av hiv, förklarar han med att det bidrar till ökad öppenhet som i sin tur gör det lättare att prata om sex.

– I dag är det ofta kvinnorna som får ta ansvar för mannens sexualitet, det här arbetet handlar om att få männen att ta sitt ansvar. Det är ofta män som står för spridningen av hiv, då måste man självklart jobba med männen för att kunna förändra det, säger Staffan Uddeholt.

Resor och smittor  
Text: Maria Bergenheim | Illustration: Daniel Jernberg

HIV KAN SMITTA PÅ OLKA SÄTT:



## Ökat resande –

**Vi svenskar är ett folk som reser mycket och gärna ser oss om i världen. De senaste åren har främst Thailand blivit ett hett turistmål. Men det är också ett land som är drabbat av hiv och aids.**

– Tidigare var det många som blev smittade av hiv i USA och Afrika, men där ser vi nu en minskning. Däremot har antalet hiv-smittade svenskar som varit på turist- eller affärsresor i Asien ökat, säger Anders Blaxhult, biträdande statsepidemiolog på Smittskyddsinstitutet.

De som blir smittade vid en utlandsresa kan huvudsakligen delas in i två kategorier. Den ena utgörs av nya svenskar som återvänder till sina hemländer för att hälsa på och inte känner till att hiv-situationen har förändrats där.

Den andra kategorin är svenskar som åker på turist- eller affärsresor, och då främst till Asien. En särskilt drabbad grupp är heterosexuella män i övre medelåldern.

### Kondom bästa skyddet

Det totala antalet smittade personer vid utlandsresor har under de senaste tio åren legat relativt konstant. Ifjol smittades ungefär 50 personer vid utlandsresa. Eftersom hiv och aids finns spritt i alla världens länder i dag, finns det bara ett sätt att skydda sig och det är att konsekvent använda kondom.

## INTERNATIONELLA AIDS DAGEN 1 DECEMBER 2007

Dagen är till för att påminna oss om aids som orsakas av hiv-viruset.

Hiv är fortfarande ett problem och angår alla. Viruset finns i alla länder och spridningen av hiv ökar i Sverige.

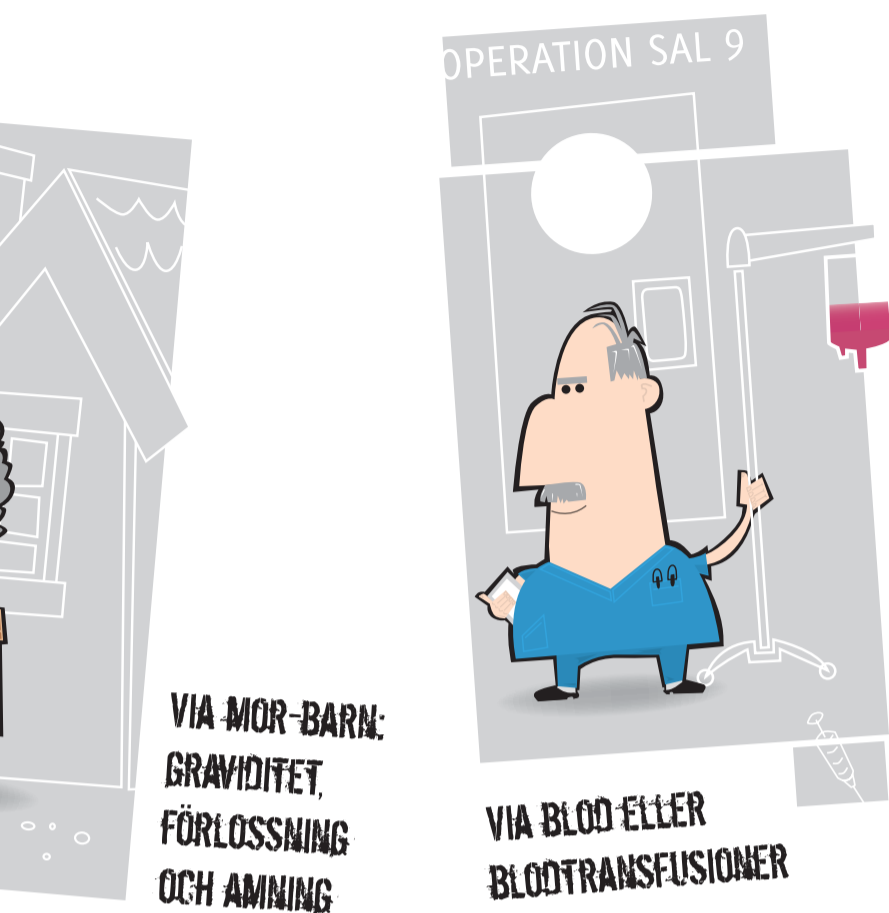
**KUNSKAP HJÄLPER**



### HALVERA SPRIDNINGEN AV HIV

Socialstyrelsen ansvarar för att utveckla, samordna, planera och följa upp det nationella förebyggande arbetet. Arbetet sker i regioner, landsting, kommuner och i ideella organisationer. Målet är att halvera spridningen av hiv i Sverige fram till år 2016.

 **Socialstyrelsen**  
www.socialstyrelsen.se/hivsti



# ökad risk

– Om man etablerar en sexuell kontakt under en tillfällig utlandsresa, är det väldigt sannolikt att den personen även har haft andra sexpartners. Det gör också att smitrisken ökar, säger Anders Blaxhult.

Trots att hiv och aids funnits i allmänhetens medvetande sedan början på 80-talet, är det fortfarande många som inte känner till hur sjukdomen smittar. En utbredd missuppfattning är att vanliga hushållskontakter smittar, vilket är helt felaktigt. En annan fördom är att det går att se om en

person bär på hiv. De tre vanligaste smittvägarna för hiv i Sverige är genom heterosexuella relationer, män som har sex med män samt via intravenöst missbruk.



Anders Blaxhult, biträdande stads-epidemiolog, SMI.

AIDS ...

... är en svår sjukdom som angriper och slår ut kroppens immunförsvar. Det innebär att man blir känslig för infektioner. Utan brosmsmediciner utvecklar mer än hälften av de hiv-smittade aids inom tio år. Mediciner finns som bromsar upp sjukdomsförloppet, men det finns ännu ingen bot. Många aids-sjuka dör i svåra infektionssjukdomar som till exempel lunginflammation.



– En indisk avhandling visar siffror på att i vissa kvarter i Pattaya har 50–60 procent av de prostituerade hiv, säger Anders Spegel.

## En gång räcker

**Resandet till Thailand har ökat kraftigt den senaste tiden. De allra flesta reser dit för sol och bad, billig mat och dryck. Men en del reser dit för att köpa sex.**

Text: Carina Sundqvist | Foto: iStockphoto

Anders Spegel, journalist och filmare, har träffat både de prostituerade thailändska flickorna och köparna från rika länder.

– Många som jag har träffat har en djup okunskap om hiv och det kan vara en anledning till att så många har oskyddad sex och riskerar att få hiv och andra smittsamma infektioner. En man från Norrbotten som jag pratat med, trodde att p-piller skyddar mot hiv, berättar Anders.

### "De trodde att det var kärlek"

Anders Spegel och Anette Winblad arbetar tillsammans med en dokumentär om norrbottenska män som reser till Thailand och träffar prostituerade. Flera av männen förstod inte att tjejerna var prostituerade, utan trodde det var riktig kärlek efter någon vecka.

– En kille i 20-årsåldern från Norrbotten träffade en barflicka och trodde att de hade en riktig relation. Han kände sig trygg med henne och använde inte kondom. I dag lever han med hiv och brosmsmediciner. En annan man som smittats med hiv berättade att tjejen såg så fräsch och ren ut, så hon kunde väl inte vara sjuk. Det saknas baskunskap om hur hiv smittar, säger Anders.

Många i Sverige tror att hiv är en sjukdom som bara finns bland homosexuella. Kända namn från 80-talet, bland andra

Sighsten Herrgård och Jacob Dahlin, personifierade infektionen. I dag, drygt 20 år efter att hiv kom till Sverige, finns infektionen bland många grupper och en hel del svenskar får hiv på utlandsresan.

### Debatt om riskerna saknas

– När turister kommer till fattiga länder råder ett slags kulturimperialism; den överlägsna turisten som kommer till fattiga länder. För att reducera ångesten över att ha köpt sex, hittar man på ursäkter och ser sitt köp som en ekonomisk insats för flickan eller pojken. Den 70-åriga mannen som släpar hem en 13-årig ung kille ser det som en välgörenhet. I Thailand kan flickorna ha upp till tio män om dagen och många av kunderna betalar gärna extra för att skipa kondomen. En indisk avhandling visar siffror på att i vissa kvarter i Pattaya har 50–60 procent av de prostituerade hiv. Staden är som en stor bordell, ett smörgåsbord för sexuella tjänster.

– Vill en del dö? Många som får hiv är inte helt oskyldiga, utan har medvetet haft oskyddad sex. Det saknas debatt om riskerna vid resor. Vi hoppas att vi med filmen kan visa en annan sida av det fantastiska landet Thailand och skapa en medvetenhet om riskerna med att köpa sex.

## Kunskap om hiv

Noaks Arks kurser ger dig kunskap om hiv/aids och om hur människor, samhällen och hela länder påverkas.

Basutbildning om hiv • Kurser för skol- och vårdpersonal  
Föreläsningar • Skräddarsydda kurser

Noaks Ark finns i Malmö, Helsingborg, Växjö, Stockholm, Gävle och Luleå.

Läs mer på [www.noaksark.org](http://www.noaksark.org)



Kondom är en möjlighet till sexuella relationer mellan hivnegativa och hivpositiva personer.



## Har du haft undervisning om hiv och aids i din skola?

**Andrea Rothmang, 16 år, Bolandgymnasiet, Uppsala**

– Nej, det jag kan om hiv och aids har jag tagit till mig via nyheter i tidningar och på tv. Den sexualundervisning vi haft hittills i skolan har varit jättedålig. Den har inte lärt mig något nytt. Jag skulle vilja få reda på mer om olika könssjukdomar, vilka symtom man kan få och hur de smittar. Det känns jätteviktigt eftersom ungdomar är väldigt drabbade.



**Victoria Borgudd, 16 år, Bolandgymnasiet, Uppsala**

– Ja, vi tog upp litegrann om hiv och aids på sexualkunskapen. Men jag skulle gärna vilja veta mer eftersom det är ett så aktuellt ämne och berör så många. Annars tycker jag vår sexualundervisning var ganska bra, den tog upp litegrann om olika könssjukdomar, som till exempel klamydia. Sex och samlevnad är ett viktigt ämne, det berör oss unga och är en del av vår vardag.



**Chanda Mulaye, 15 år, Rhodes Park School Lusaka, Zambia**

– Vi får en massa utbildning. Varje samling på måndagarna pratar rektorn om konsekvenserna av oskyddat sex, sex före äktenskapet och om de svårigheter som smittade ungdomar möter. Varje arbetslag på skolan har en lärare med huvudansvar för att råda både elever och kollegor om aids. Det finns också en "anti-aidsklubb" på skolan, där vi lär oss mer om sjukdomen och försöker hjälpa dem som är smittade.



**Alpha Samboko, 17 år, Kabulonga Boys-skolan Lusaka, Zambia**

– Ja, framför allt i samband med Världsaidsdagen, då vi tog en hel dag och pratade om aids. Hälsoministern kom och berättade om hur vårt land är drabbat. Han sa att det hänger på oss, den unga generationen, om Zambia blir friskt från aids. Främst lärde jag mig att det är viktigt att inte döma och stänga ute dem som är smittade. För det är när människor inte vågar berätta som sjukdomen sprids!



## Nyskapande sexualundervisning

Text: Johanna Lindberg | Foto: Gugge Zelander

**På Satellitskolan i Malmö är det inte pinsamt att snacka om sex. Tvärtom. Här är det eleverna själva som sköter sexualundervisningen, genom att göra sex tv-program under vinjetten Genant. Satsningen är så framgångsrik att den belönats med årets RFSU-pris.**

Sexsnack i skolan inte alls

# genant

Redan första dagen i skolan förra hösten fick högstadiel eleverna på Satellitskolan i Malmö årets utmaning: att göra en tv-serie om det kanske mest laddade av alla ämnen i en högstadieskola – sexualkunskap. De skulle själva stå för all planering och research, de skulle filma och dessutom agera reportrar och programledare.

### Öppnare attityd till sex

Ett år senare är succén ett faktum. De sex avsnitten av tv-serien Genant har visats i lokal-tv och på filmfestival i Berlin, och kommer nu i en dvd-version med lärarhandledning för att användas i undervisningen på andra skolor. Och i maj var Hany Hourieh en av de elever som stod på scenen och tog emot RFSU-priset på 25 000 kronor som skolan tilldelats för projektet.

För programledaren Hany har arbetet med Genant inneburit nya kunskaper och framför allt en öppnare attityd och inställning till ämnet sex och samlevnad.

– Innan visste vi ingenting om allt det här. Nu vet vi nästan för mycket, säger han och skrattar. Det märker jag tydligt när kompisar från andra skolor ställer frågor och man kan förklara allt på tio sekunder. Ibland kan de ju undra lite vad det är för en skola jag går på egentligen ...

– Ja, det kan man ju undra, fyller Rolf

### Tips

På Satellitskolans hemsida finns programmet att ladda ner: [www.satelliten.se/genant3.htm](http://www.satelliten.se/genant3.htm)



När kameran rullar är det få ämnen som är tabu för högstadiel eleverna Hanne Holtne och Hany Hourieh, som båda är programledare för tv-serien Genant.

Isaksson i och stämmer in i skrattet.

Rolf är projektledare för Genant och en av de lärare som tog initiativet till projektet. Han tror att många lärare har svårt att hantera ämnet sexualkunskap på ett avslappnat sätt och jobbar därför med sprida Genant som ett exempel på hur man kan förvandla ett ämne som anses pinsamt och svårt, till ett naturligt inslag i undervisningen.

### Arbete andra får nytta av

För niondeklassaren Hanne Holtne, som haft ett stående inslag i serien där hon intervjuar kändisar om sex och kärlek, har

arbetet betytt mer än nya kunskaper i sexualkunskap.

– Jag har börjat våga mer. Våga vara mer öppen och ta mer plats, säger hon.

Hanne ser elevernas aktiva roll med att själva hitta information och förmedla den vidare till andra som nyckeln till framgång.

– I stället för att bara plugga fakta, får vi göra något som vi faktiskt har nytta av. Det är kul eftersom mycket av det man gör i skolan annars aldrig används till något, säger hon. Och det är extra kul nu när Genant blir något som andra kan ha användning av också.

## Livet ur ett sex- och samlevnadsperspektiv

**En sex- och samlevnadskurs** som fördjupar sig i vad hela livet kan innebära ur ett sexuellt perspektiv. Sedan 1992 är det en kurs som står på schemat för alla som vill på Hvitfeldtska gymnasiet i Göteborg.

– Vi berör allt från kvinnlig könsstympning till att leva med hiv och vad lagen säger om våldtäkter. Det är viktigt att tala om könssjukdomar och preventivmedel, men vi har även en lektion om att göra slut. De allra flesta gör slut någon gång och det kan göra

ont, säger Gunilla Johansson, skolsköterska och eldsjäl bakom kursen.

Rakt och öppet tar man upp ämnen som sexuell läggning, sex och handikapp, trafficking, prostitution, vad som gör att vissa killar slår sina flickvänner och hur fel allt kan bli när filmer och bilder läggs ut på Internet.

– Ett misstag, du blir jättefull på en fest, och dagen efter ligger den filmen på Internet. Då är det svårt att glömma och gå

vidare. Ämnen kan verka obehagliga, men jag tror att kursen väcker tankar hos unga och hjälper dem att hitta rätt i sin sexualitet och i sin sociala samlevnad med andra, säger Gunilla Johansson.

### Sex och samlevnad på nätet

[www.kondom.nu](http://www.kondom.nu) och [www.p-guiden.nu](http://www.p-guiden.nu)